



TÜRK KÜTÜPHANECİLER DERNEĞİ BÜLTENİ

XXXII. Cilt

1983

1'nci Sayı

HALK KÜTÜPHANELERİ

Prof. Dr. Osman ERSOY

Kütüphaneleri genel olarak, kitap ve benzeri malzemenin toplandığı, korunduğu ve özellikle yararlanmaya sunulduğu kurumlar diye tanımlayabiliriz. Kitapların toplanması, korunması ve yararlanmaya sunulması, yazının icadından günümüze kadar sürüp gelmektedir. Başka bir anlatımla kütüphaneciler, kitap ve benzeri malzemeyi beşbin yıldır insanlığın yararlanmasına sunmaktadırlar. Bundan ötürü, uygarlığın bugünkü aşamasına ulaşmasında kütüphanelerin payı ve kütüphanecilerin katkısı kuşkusuz küçümsemez.

Yukarıda tanımını yaptığımız ve önemine kısaca değindiğimiz kütüphaneler, amaç, görev ve içinde buldukları kurum, kuruluşlara göre türlere ayrılırlar. Bunları, milli kütüphaneler, üniversite ve araştırma kütüphaneleri, okul kütüphaneleri, özel kütüphaneler ve halk-çocuk kütüphaneleri, vb. diye sıralayabiliriz.

Halk kütüphaneleri, kütüphane türleri içinde belirli bir özelliğe sahiptir. Halk kütüphanelerinden herkes yararlanabilir: bunun için, toplum hayatımızın bölünmez bir parçası ve her çeşit çalışmalarımızda başvuracağı-mız en önemli bir kaynak durumundadır. Milli kütüphanelerden çoğunlukla devlet görevlileri ve araştırmacılar; okul kütüphanesinden yalnız içinde bulunduğu okulun öğretmen ve öğrencileri; üniversite kütüphanesinden ise öğretim üyeleri ve öğrenciler yararlanır. Halk kütüphaneleri ise, toplumun bütün kesimlerinin ortaklaşa yararlanmasına açıktır. Halk kütüphanelerini, her yaşta ve her meslekten insanların yetişmesine, kültürlerini geliştirmelerine katkısından ötürü, halkın üniversitesi diye tanımlayanlar da olmuştur. Halk kütüphanesinin daha kapsamlı bir tanımını ise şöyle yapabiliriz :

«Halk kütüphaneleri, kadın - erkek, her yaşta, her seviyede ve her meslekten okuyucunun çeşitli konulardaki fikir ürünlerinden ücretsiz ve



serbestçe yararlanmasını sağlayarak, bölgesinin kültürel, sosyal ve teknik kalkınmasına yardımcı olan kurumlardır.»

Halk kütüphaneleri, her derecedeki okul kütüphaneleri ve üniversite kütüphaneleri gibi örgün eğitimin bir aracı değildir. Ayrıca halk kütüphaneleri, milli kütüphaneler gibi sadece resmi devlet görevlilerinin hizmetinde olan bir tür kütüphane de değildir. Halk kütüphaneleri, araştırma ve özel kütüphaneler gibi belli bir konuda derinliğine uzmanlaşmış kütüphane de değildir. Halk kütüphanesi, yukarıda sıraladığımız her tür kütüphanenin sürekli okuyucularına kapılarını ardına kadar açmıştır; ancak, dermesini (koleksiyonunu) geliştirme, yenileme bakımından, hiç bir kütüphane türü ile yarışma veya rekabete girmez. Kısacası halk kütüphanesi, yaygın eğitimin, halk eğitiminin en iyi aracı, en güçlü silahı olup, halkın bilgi, beceri, kültür alanındaki her çeşit gereksinimini karşılayan bir halk üniversitesi'dir. Halk kütüphanesi, bütün bunların yanı sıra, bütün örgün eğitim kurumlarının, zorunlu olmasa bile, gönüllü olarak hizmetinde olan bir kurumdur.

Her halk kütüphanesi, büyük veya küçük olsun, dermesi (koleksiyonu) yönünden üç grubun gereksinimine karşılık verebilecek biçimde örgütlenmelidir. Bu grupları, çocuklar, gençler ve yetişkinler diye sıralayabiliriz. Bir başka deyişle, her halk kütüphanesi, çocuk, gençler ve yetişkinler bölümlerinden oluşur. Bizim halk kütüphanelerimiz, çocuk ve yetişkinler bölümlerini içermekte; ancak, gençler bölümü ve dermesi ayrı bir birim olarak henüz gelişmemiştir. 1982 yılında yayımlanan «Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği»nin 9. maddesinde «... Tek salondan ibaret olan halk kütüphanelerinde çocuk kitapları için bir köşe ayrılır» denilmektedir. Sözünü ettiğimiz yönetmeliğe, gençlerle ilgili bir maddenin girmesi yerinde olur.

Son yıllara kadar halk kütüphanelerimizde, Halk İare Servisi Yönetmeliği, 1959; çocuk kütüphanelerimizde ise, Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği, 1958, uygulanıyordu. Her iki yönetmelikte, kitapların okuyucuya ödünç verilmesinde ve başka konularda kısıtlayıcı, sınırlayıcı kimi maddeleri içeriyordu. Yukarıda sözünü ettiğimiz yönetmeliklerin yürürlükten kaldırılması ve yerine Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği, 1982'nin uygulanmaya başlanması günden güne gelişmekte olan halk kütüphaneciliğimize belli bir rahatlık ve ferahlık getirmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'nce geçen yıl yürürlüğe konulan, Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği nasıl olsa kültür ve turizm müdürlüklerince bilinmekte, tanınmakta ve halk kütüphanelerindeki uygulaması yakından izlenmektedir. Bundan ötürü, Yönetmeliğin üzerinde durmayacak, ayrıntılarına girmeyeceğiz. Ancak, bu yönetmelikte adı geçen kimi kanun, yönetmelik, kılavuz, dosya tasnif cetvel ve sistemlerinin isimlerini vermeye yetineceğiz.

1. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu.
2. 1050 Sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu.
3. 2527 Sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu.
4. Ayniyat Yönetmeliği (Talimatnamesi).



5. Basma Yazı ve Resimleri Derleme Yönetmeliği.
6. Kültür Bakanlığı Kitap ve Süreli Yayınları Seçme Yönetmeliği.
7. Kütüphanelerde Teknik Çalışmalar Yönetmeliği.
8. Kütüphaneler Arası Ödünç Kitap Verme Yönetmeliği.
9. Kütüphanelerde Eğitici ve Kültürel Faaliyetler Yönetmeliği.
10. Kültür Bakanlığı Sicil Raporu Vermeye Yetkili Amirler Yönetmeliği.
11. Devlet Memurlarının Çekilmelerinde Devir ve Teslim Süreleri Hakkında Yönetmelik.
12. Yazma ve Eski Basma Kitapların Tasnif ve Fişleme Kılavuzu ve İslam Dini İlimleri Tasnif Cetveli.
13. Kütüphanelerde Yapılan Yazışmalar İçin Desimal Dosya Sistemi Uygulaması.
14. Dewey Onlu Tasnif Sistemi.
15. Kitap Katalođlama Kuralları.

Halk kütüphaneleri büyük kentlerden, ilçe, kasaba ve köylere doğru yani merkezden taşraya doğru gelişmeli, kurulmalı ve örgütlenmelidir. Örneđin, ilçe, kasabada halk kütüphanesi yokken, köyde yerleşik kütüphane kurulmasından olumlu sonuçlar alınacağını sanmıyoruz. Ayrıca, kütüphanenin sosyal sorunlarını yeterince çözümlemiş, hastahane, okul, vb., toplumsal kurumlarını tamamlamış il, ilçe ve kasabalarda daha iyi tutunacağı ve gelişeceğini de düşünmek yerinde olur.

Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliđinin 12/h ve 13. maddelerinde ön görülen eğitici ve kültürel çalışmalara, öneminden ötürü, kısaca değinmede yarar görüyoruz. Halk - çocuk kütüphanelerinde asıl amaç, kitapların okunması ve okumanın alışkanlık haline getirilerek hayat boyu sürdürülmesini sağlamaktır. Eğitici ve kültürel çalışmalar ise, amaç değil; kitapların tanıtılması ve okunabilmesi için birer araç durumundadır. Bundan ötürü, yan çalışmalar yani eğitici ve kültürel faaliyetler, halk ve çocuk kütüphanelerinde kitaplardan yararlanmayı kısıtlayıcı veya sınırlayıcı biçimde olmasına özellikle özen gösterilmelidir. Okuyucu, konferans, sinema salonları ve birçok odadan oluşan halk - çocuk kütüphanesinde bu tür yan çalışmaların yapılabilmesi yönetici ve sorumlularca desteklenmelidir.

Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği'nin 12/i maddesinde işbirliğinden söz edilmekte ve kütüphane hizmetlerinin yaygınlaştırılması için çeşitli kurumlardan yararlanılması önerilmektedir. İşbirliği, aynı yönetime bağlı olmayan birden çok kurumun çeşitli olanaklarından ortaklaşa yararlanmalarıdır. Halk kütüphaneleri, hem bölgelerinde bulunan başka türdeki kütüphaneler, hem de hastahane, cezaevi, okul, vb., kuruluşlarla sürekli bir işbirliği içinde olurlarsa toplum bu kurumların hizmetlerin daha çok yararlanır.

Ülkemizde kırkbini üstünde yerleşme yeri olduğu bilinmektedir. Her bucak, kent ve küçük yerleşme yerine halk kütüphanesi kurma ve bunları destekleme, geliştirme olanaklarına sahip değildir. Halk - Çocuk kütüphanesi



açamayacağımız yerlere geçici, işreti dermelerle veya gezici kütüphanelerle ulaşmak zorundayız. Gezici kütüphane, halkın ayağına giden bir tür halk kütüphanesidir. Gezici kütüphane hizmeti bir bölgede, her çeşit araçla verilmelidir. Söz gelişi, göller bölgesinde kayık, motor ve gemi gibi araçlar gezici kütüphane olarak hizmete konulabilir. Dağlık bölgelerde, hayvan sırtında kütüphane hizmeti vatandaşlara ulaştırılabilir. Deniz yollarından, demiryollarından gezici kütüphaneler konusunda yararlanılabilir.

Halk kütüphanesinin okuyucu hizmeti, yapının büyük veya küçük oluşuna göre, değişik biçimde verilebilir. Yapı büyükse, okuyucuların kütüphanede oturabilmeleri ve okuyabilmelerinin önlemleri alınmalı; yer darsa, kitapların büyük ölçüde verilmesi sağlanmalıdır.

Bugün, sadece halk - çocuk kütüphanelerimizin değil, genelde bütün kütüphanelerimizin karşılaştığı en önemli sorun, okuyucuların (öğrencilerin) kütüphanelere kendi kitapları ile gelmeleri ve çoğunlukla kütüphane dermelerinden yararlanmamalarıdır. Kütüphanelerimizin asıl görevlerini yapabilmeleri için belediyelerin, okuma salonları açmasının daha yerinde olacağı kanısındayız.

İkibin yılına, yani XXI. Yüzyıla yaklaştığımız şu sıralarda, ileriye dönük olmak üzere, iki sorunun kütüphanelerimizde meydana getireceği etkileri düşünmek ve karşılamanın önlemlerini almak zorundayız. Bunlardan birisi, nüfus denetiminin yıldan yıla, çocukluk yaşında olanların sayısını azaltmakta olduğudur. İkincisi ise, sağlık koşullarının iyileşmesi ve giderek yetişkinler sayısının artmasıdır. Söylendiğine göre, ikibin yıllarında insanlar, ortalama seksen yıl yaşayabileceklermiş. İkibin yıllarına doğru, halk - çocuk kütüphanelerinde, çocukların okuma salonlarının küçüldüğünü, yetişkinler salonlarının daha büyük yapıldığını görürsek şaşmamamız gerekecektir.

Halk kütüphanelerine yapılan yatırımlar, eğitim - öğretim yatırımları gibi, meyvesini geç ve güç verir. Ancak, iyi, olumlu, kültürlü vatandaşlara sahip olmak istiyorsak, gerçekten halkın üniversitesi olan bu kurumlarımızı ihmal etmeyelim.